

УДК 82.09

І. В. Мельничук

ORCID: 0000-0002-5146-9453

ЛІТЕРАТУРНА ТА ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ХАРКІВСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ОСЕРЕДКУ ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІВАНА ЄРОФЕЇВА

У статті проаналізовано літературно-критичні праці Івана Єрофеїва, присвячені діяльності Василя Масловича, харківського письменника, журналіста, засновника часопису «Харківський Демокрит». Студійовані Єрофеївим рукописи містять цінні відомості, що достеменно визначають роль і місце В. Масловича у процесі становлення Харківського освітнього осередку, української літератури та журналістики. Увагу дослідника акцентовано на характері публікацій часопису, тематиці та характері художніх та публіцистичних творів, опублікованих у «Харківському Демокриті».

Ключові слова: Харківський освітній осередок, Василь Маслович, Харківський Демокрит, Іван Єрофеїв.

DOI 10.34079/2226-3055-2022-15-26-27-138-145

Постановка проблеми. Як відомо, на початку ХІХ століття Харківський університет був центром слов'янофільських ідей і справді наукового інтересу до усної словесності, а Харків – осередком українського літературного руху. Саме тут зароджується й групується довкола університету вітчизняна преса, що надихалася з одного боку романтичними ідеями, а з іншого – інтересом до місцевого українського життя. Помітне місце у цих процесах належало В. Масловичу, але ім'я його, на жаль, надовго було забуте співвітчизниками.

І. Єрофеїву вдалося відшукати ряд рукописів, що послужили матеріалом для його статей, де містяться цінні відомості про роль і місце Масловича – талановитого літератора і журналіста – в процесі становлення Харківського університету, молодого слобожанського письменства, журналістики. Відповідно, **актуальним** бачиться спроба проаналізувати наукові розвідки літературознавця Івана Єрофеїва, присвячені діяльності одного з яскравих представників Харківського культурно-освітнього осередку початку ХІХ століття.

Аналіз основних досліджень. Діяльність В. Масловича як представника Харківського осередку журналістики початку ХІХ століття частково знайшла висвітлення у роботах І. Михайлина (Михайлин, 2003), статтях А. Алексеєнко (Алексеєнко, 2019), К. Махової (Махова, 2012). Однак відомості про літературно-критичну та дослідницьку діяльність Івана Єрофеїва, його роботу з численними архівними матеріалами залишилися поза увагою широкого кола науковців і обмежені наразі лаконічними довідками в енциклопедіях.

Мета статті. Проаналізувати літературно-критичні розвідки Івана Єрофеїва, присвячені письменницькій та журналістській діяльності Василя Масловича, постать якого репрезентує Харківський освітній осередок, що на початку ХІХ століття стає центром українознавчих студій, розвитку літератури, видавничої справи тощо.

Завдання дослідження. Здійснити аналіз статей Івана Єрофеїва «Перший журналіст на Слобожанщині (В. Г. Маслович)» (Єрофеїв, 1925), «Літературно-етнографічний твір В. Г. Масловича» (Єрофеїв, 1926–1927), «Харківські спогади В. Г. Масловича» (Єрофеїв, 1927); визначити світоглядно-естетичні засади літературно-критичної діяльності вченого.

Виклад основного матеріалу. Наразі привертає увагу цикл статей вченого, присвячених розвитку журналістської справи на Слобожанщині, літературній діяльності харківської інтелігенції початку ХІХ століття та Харківському університетському осередкові. Ці статті об'єднані ім'ям Василя Масловича – харківського письменника і журналіста. Розвідки І. Єрофеїва («Перший журналіст на Слобожанщині», «Слобожанський журналіст ХІХ ст. про російських письменників», «Невський проспект»

В. Г. Масловича», «Літературно-етнографічний твір В. Г. Масловича», «Харківські спогади В. Г. Масловича») друкувалися впродовж 1925-1928 років у Бюлетені Музею Слобідської України, Записках історико-філологічного відділу, журналі «Червоний шлях» – виданнях, що були досить помітними сторінками української культури тієї доби.

У розробці цієї проблеми Єрофеїв спирався на досвід (хай і невеликий) своїх попередників: статті Д. Багалія «Опыт истории Харьковского университета», «История города Харькова»; спогади сина письменника М. В. Масловича «Харьковские баснописцы»; замітка професора М. О. Маслова про видатних учнів першої Харківської гімназії та невеличка стаття В. Дорошенка «Забутий український поет з початку ХІХ століття». Як показує аналіз, особливий інтерес для дослідника становили праці Дмитра Багалія – видатного українського історика, члена ВУАН, професора, а згодом і ректора Харківського університету, що багато зробив для його розбудови і надання діяльності саме національного змісту.

Із розвідки І. Єрофеїва «Рукописний відділ Музею Слобідської України імені Г. Сковороди» (надрукована у Бюлетені МСУ 1926-1927 рр.) довідуємося, що з рукописів В. Масловича збереглися наступні: «Сказка про Фому, Марью, Авдотью и Дарью», «Мысли И. Н. Познанского, выбранные из писем и позаимствованные из разговоров его», рукописний збірник, що містив «Картины простой малороссийской жизни» та «Невский проспект», том творів, зміст якого становили балада про заснування Харкова, байки першої та другої книжок, вірші (епітафії, епіграми, підписи, вірші в альбоми), послання (Г. Ф. Квітці, епікурейцям, гімназисту, грації, фортуні, Й. Шаду, С. Любарському, І. Книгину, В. Крестовському), пісні (Пісня Американська, лапландська, норвезька, французька, італійська, студентська і т.п.), комічна поема «Утаїда». Як бачимо, увесь представлений матеріал являв собою широке поле для дослідницької роботи.

Народився Василь Григорович Маслович у 1792 (за іншими відомостями – у 1793) році. Як твердить Єрофеїв, рід Масловича – сербський. Походив він з тих сербських сімей, що оселилися в Україні у другій половині ХVІІІ ст. По матері Маслович походив з Познанських, а І. Познанський був його дядьком та опікуном. Дядько, як гадає дослідник, мав великий вплив на становлення світогляду письменника, який з прихильністю згадує його в одному зі своїх рукописів: «Його імені немає по історичних словниках, він не вивчав по якихось академіях курсу філософії, ним не керували Платони, Аристотелі, Лейбніци, Канти... отже його вчителями були дяк, природа та досвід...» (Єрофеїв, 1925, с. 108). Маслович навіть уклав збірничок дядькових висловів, серед яких зустрічається низка цитат гумористичного, сатиричного і навіть дидактичного, моралізаторського характеру. Не розглядаючи у своїй розвідці увесь збірник, Єрофеїв відзначає, що І. Познанський висловив багато сміливих для свого часу думок.

З автобіографічних рукописів Масловича можна дізнатися про роки навчання у Харківських інтернатах В. Фотієва та П. Совінні. Яскраво зображено тут побут вихованців, порядок занять, характеризуються й учителі. В. Фотієва змальовано як типового вихованця місцевого колегіуму, мецената, людину з нахилом до поезії, освічену, закохану у свою працю, з почуттям гумору, хоч дещо круту на вдачу та скупеньку. Безперечно, пансіон Фотієва був на той час найкращим, і Маслович визнає позитивний вплив його хазяїна на себе. Василь Фотієв уважно стежив за першими літературними спробами свого учня, підтримував його, пророкуючи велике майбутнє на літературному Олімпі.

Перебування у пансіоні Совінні не збагатило Масловича знаннями. Сталося так, що він почав навіть втрачати вже набуті навички, оскільки керівник закладу тільки збирав за навчання з батьків великі гроші, не дуже-то турбуючись про якість знань учнів. Тому Познанський, за порадою ректора університету О. Стойковича, віддав племінника до гімназії. Навчаючись у гімназії, Маслович продовжує і свої літературні спроби. Як правило, це були вірші сатиричного характеру, в яких викривалося хабарництво і невігластво деяких педагогів. Проте багатьох своїх наставників він згадує добрим словом, особливо вчителя економії, технології й комерції угорця Сегедварі. На випускних іспитах Маслович подав віршовану письмову роботу, яка сподобалася екзаменаторам. А на

генеральному іспиті, який відбувався публічно, прочитав власну байку «Перо, чернильниця і чернило», що привернула увагу харківського губернатора І. Бахтіна, ректора університету, і зробила його відомим у колах харківських літературних аматорів.

Цікавими є спогади літератора і про університетські кола. З вдячністю згадуються професори І. Рижський («Наука російського стихотворства»), на заняттях якого студенти читали власні твори, Д. І. Книгін, Я. І. Громов, С. П. Любарський, Г. Ф. Квітка, багатьом з них Маслович присвятив послання («К Книгину», «К Шаду», «Послание Григорію Федоровичу Квитке»).

Після війни 1812 року демократичні ідеї Заходу поширюються і в Україні. Пристосовуючи власне поняття народності до західноєвропейських теорій, тогочасні діячі мусили перенести фокус зацікавлень з літературно-мистецької сфери на соціальну і політичну. Таким чином, під впливом ідей Фіхте й Шеллінга, професори Л. Якоб і Й. Шад виступили проти кріпацтва, за що твори останнього було спалено. У праці про природне право Шад зазначав, що людина як мисляча істота має бути абсолютно вільною й сама по собі виступати законом. Рабство, на його думку, суперечить праву особистості бути вільною і жити у злагоді зі своєю природою. Його сумна доля викликала особливе співчуття. У посланні до Шада Маслович висловлює впевненість, що:

*Где б ни был ты, всегда пребудешь славным,
Честь, украшеньем тем местам,
Где оснуешь свое жилище.
Найдешь признательность везде.
Хотя число и небольшое, но сердцу твоему драгое.
...И то России чести мало,
что истинно тебя не знала* (Єрофеїв, 1927, с.74).

Прихильно ставився до студентів і губернатор І. І. Бахтін, підтримуючи й захищаючи їхні літературні спроби перед занадто суворою цензурою з боку викладачів.

По закінченні університету, отримавши ступінь кандидата, Маслович готувався до докторського іспиту. Ним було прочитано пробну лекцію «Про найважливіших російських байкарів», написано дисертацію «О басне у всех народов» і «De natura pulchri et sublime» («Про природу прекрасного та високого»). Зустрічаються різні оцінки наукового доробку Масловича. Проте М. О. Маслов стверджує, що монографія харківського вченого для свого часу була визначним явищем, першою науковою спробою висвітлення жанру байки російською мовою. У роботі дається визначення байки й повна історія розвитку жанру від індійських байок Вішну-Сарма, арабських Бідпайя, закінчуючи творчістю Крилова. Проте дисертацією про байку закінчуються наукові пошуки молодого слобожанця.

Подальша його діяльність була пов'язана з виданням журналу «Харківський Демокрит». Не залишалися осторонь і літературні справи – вийшла низка віршів, поема «Сказка про Харька», дві книжки описово-мемуарного характеру, двічі було видано збірник оригінальних байок, багато матеріалу залишилося у рукописах.

Видавничу справу на Слобожанщині Єрофеїв пов'язує перш за все із заснуванням Харківського університету. Заснований не стільки за вказівкою «зверху», скільки за нагальної потреби, яку відчувало суспільство, університет узяв на себе ініціативу видавничої справи у глухій провінції, продовжуючи тим самим традиції колегіуму і користуючись свободою цензури. Серед університетських діячів і колишніх вихованців знайшлися співробітники для харківських періодичних видань. Університет друкував ці видання у своїй типографії. Йому ж належала і безпосередня цензура над виданнями, цензура співчутлива, справедлива, неущиплива. Упродовж першого десятиліття існування навчального закладу за участю кращих професорів виходило кілька журналів («Український вісник» Є. Філомафітського, «Харківський Демокрит» В. Масловича, «Молодик» І. Бецкого, «Український журнал» О. Склабовського). Орієнтація цих часописів на висвітлення місцевого життя, історії рідного краю стала важливою частиною їх громадсько-літературної програми. У збірниках художніх, наукових творів студентів Харківського університету широкого обговорення набула проблема утвердження в літературі національної мови й національної культури. Кількість співробітників невпинно

зростала, і чимало студентів пробували свої сили в літературі.

Молода слобожанська журналістика, на думку І. Єрофеєва, могла бути розмежована на дві течії: науково-етнографічну та сатиричну. До останньої, як він вважав, належав і журнал Масловича. Проте «Харківський Демокрит» містив не лише пародійні та сатиричні твори. Співробітники журналу були переважно людьми з письменницьким хистом, яких Маслович зумів перетягти до себе з «Українського вісника» і «Українського журналу». Сам редактор мав доволі оригінальну мету, що й оприлюднив в епіграфі до свого видання:

*Все в ежесемесячны пустилися изданья,
И, словом, вижу я в стране родной –
Журналов тысячу, а книги ни одной* (Єрофеєв, 1925, с. 112).

Відповідно «Демокрит» являв собою не стільки журнал, як, радше, книжку для читання, створену колективом молодих літераторів Слобожанщини, серед яких Я. М. Нахімов і Г. Ф. Квітка, що увійшли в історію української літератури. Отже, характеризуючи видання, на думку Єрофеєва, слід шукати у його діяльності відображення тогочасного українського літературного процесу загалом. У журналі, а точніше літературному альманахові Масловича, не було хроніки, листування з читачами, майже не було критичного відділу, відчувалася деяка випадковість, розкиданість, притаманні ї літературному процесові початку ХІХ ст. Представники цього письменства – провінційне дворянство, чиновництво середньої руки, сільське духівництво, літературні смаки яких йшли далі просто літератури північного сусіда – до творчості народної, анекдотів з сільського життя, п'єс із побуту селянства, романсів, складених українською мовою, ефектної приказки, історичного спогаду. Літературні і меценатські центри базувалися у поміщицьких маєтках, якими були Качанівка В. Гарнавського, Кибинці Д. Трощинського, Попівка О. Паліцина. Популярною у цих колах була романтизація минулого України та легкі, неглибокі картинки з її сучасності. Саме на цей стиль і мусив орієнтуватися перший слобожанський журналіст.

Шість книжок журналу вийшло упродовж 1818 р. Багато ненадрукованих творів залишилося у портфелі редактора. Журнал розподілявся на три частини: у першій – поетичній – містилися комічні поеми, гумористичні послання, веселі оди, байки, епіграми, епітафії; у другій – прозовій – оповідання, казки, анекдоти, афоризми, подорожні нотатки; у третій – пісні, мадригали, вірші штучного характеру, шаради. Матеріал подавався переважно російською мовою, проте сам редактор не раз вмщував твори українською мовою, вживав українські слова і вирази.

Найцікавішими матеріалами, вміщеними у виданні, Єрофеєв вважає: поему Масловича «Заснування Харкова», написану на матеріалі народних переказів про Харка; «Песнь луже» Я. Нахімова – славнозвісну сатиру на негативні сторони слобожанського провінційного життя; багато байок самого редактора, низку влучних епіграм. Цікавим щодо поглядів В. Масловича на художню творчість є «Послание к Демокриту с чердака бедного стихотворца». У третьому номері журналу було надруковано поему «Утаида», що являла собою «легку» сатиру на університетське життя. Слід також зазначити, що багато творів були позначені впливом традиції І. П. Котляревського. Не оминув цього і Маслович. Так, його сатирична поема багато в чому є даниною бурлескній традиції. В одному з номерів журналу редактор подає варіант вірша з «Москаля-чарівника», а в ненадрукованому творі «Картина простой малороссийской жизни» вміщує пісні з «Наталки Полтавки». Війна 1812 року ще жила у народній пам'яті, тому в «Харківському Демокриті» з'являється ода «На мир Європи», сатира на Наполеона. До «наполеонівського» циклу сатир Масловича належить також «Воззвание к коням одного коня».

Велику увагу В. Маслович приділяв формальному боку поетичних творів, про що свідчить чимало приміток і зауважень, розкиданих у його друкованих та рукописних творах, а також надрукована сатира Я. Нахімова, спрямована проти штучних рим П. Сумарокова. До неї редактор власноруч підібрав дві сторінки уривків з творів поета, підкресливши найбільш невдалі місця щодо будови вірша.

Веселий, жартівливий характер письменника не приймав і обмеженого суворими рамками стилю класицизму. Його «Ода 1816 года» є пародією на високий класицистичний стиль і спрямована на висміювання тогочасних одописців:

*Коль призиваю я Филиппку
Не лиру разумею – скрипку
И балалайку иногда.
На скрипке – у сусіда хата...
На балалайке – ой ребята.
Две эти песни я бренчу* (Єрофеїв, 1925, с.115).

Згадані твори, звісна річ, не вичерпували змісту «Харківського Демокрита». Численні епіграми, пародії, сатири були не лише легковажними жартами гострих на язик редактора та співробітників, а й торкалися актуальних суспільних проблем: життя молоді професури, студентства, дворянства, питання творчості тощо. Проте, на думку Єрофеїва, діяльність «Харківського Демокрита» не була належно оцінена сучасниками журналіста. Після переїзду Масловича до Петербурга журнал перестав виходити, а колектив співробітників розпався. Однак діяльність Масловича на літературній ниві не закінчилася з розпадом «Харківського Демокрита» та переїздом до північної столиці імперії.

У своїй другій розвідці І. Єрофеїв характеризує твір Масловича «Картини простого малоросійського життя», знайдений у рукописних фондах музею. Зацікавили дослідника форма і зміст твору, що являють собою типове явище українського письменства початку ХІХ століття. Розвиток вітчизняної літератури на межі ХVІІІ-ХІХ ст. був тісно пов'язаний із зародженням української фольклористики й етнографії. Фольклористика стала тією галуззю знання, в якій було зроблено перші спроби поєднати теорію з практичними потребами розвитку нової української літератури. Найголовнішим висновком, сформульованим М. Максимовичем, було утвердження самостійного характеру поетичної творчості кожного народу як засобу пізнання дійсності та встановлення органічної єдності народної і професійної творчості. Оскільки народні пісні являли собою не реліктове, а живе, побутуюче явище, вони стали для літератури не лише естетичним взірцем, а й достовірним джерелом для осмислення народного характеру. Майже кожен письменник того часу, як зазначає вчений, був водночас фольклористом і етнографом. Ця літературна та етнографічна зацікавленість існувала на чуттєвому рівні і мала виключно сентиментально-передромантичний характер. На думку Єрофеїва, В. Маслович підтримував цю літературну традицію, постійно акцентуючи на народній творчості. Він змушений був подавати пісні в російському перекладі, оскільки ще у «Харківському Демокриті» неодноразово скаржився на те, що деякі читачі не розуміють чи не хочуть розуміти народної мови. Уся складність відбору матеріалу полягала ще й у тому, що літератору доводилося працювати з російськими пісенниками, адже професійно здійснене видання М. Максимовича «Малоросійські пісні» побачило світ лише у 1827 році.

І. Єрофеїву вдалося з'ясувати, якими саме збірниками користувався автор «Картин малоросійського життя». Це пісенник, виданий московським купцем С. Петровим у 1805 році та пісенник типографії Глазунова 1819 року. Три пісні віднайти не вдалося, з чого дослідник робить висновок, що їх Маслович записав власноруч. Існувала ще одна проблема, яка хвилювала не тільки письменника, але й усіх тогочасних фольклористів – псування й перекручування текстів пісень у російських пісенниках. Проти цього разом з Масловичем рішуче виступили М. Цертелєв, М. Максимович і О. Павловський.

Помічає Єрофеїв у слобожанця й спроби критичного аналізу народних пісень, чого на той час ще не було ні у Цертелєва, ні у Склабовського. Маслович розумів значення народної поезії, зазначаючи: «Скажу сміливо, що той, хто хоче бути гарним вітчизняним письменником і особливо вітчизняним поетом, хто хоче надати народного колориту своїм творам, той не повинен вважати непотрібном легенди та пісні, а зобов'язаний вслухатися у них якомога глибше» (Єрофеїв, 1926-1927, с. 35). Робить він і спробу аналізу пісенного матеріалу з боку художньої форми, що сам Єрофеїв вважає впливом професора І.Рижського. Одним з найяскравіших образів «Картин малоросійського життя» є образ співця-бандуриста, який пізніше стане одним з ключових у творах поетів-романтиків.

Для того, щоб визначити місце і роль «Картин...» Масловича у тогочасному літературному процесі, Єрофеїв робить огляд творів етнографічного характеру. Одними з перших зі змалюванням українського побуту та звичаїв виступили І. Кулжинський і

О. Склабовський. «Малороссийская деревня» Кулжинського (1827), яка за своїм художньо-етнографічним спрямуванням стала предтечею «Вечорів на хуторі...» М. Гоголя, була сприйнята неоднозначно. І Гоголь, і Максимович суворо оцінили твір Кулжинського: «зібрання нісенітниць» з відсутністю «глибини пошуку». Вказуючи на відхід автора від життєвої правди, на фальшивість сентиментальних оцінок життя українського селянства, М. Максимович відносить твір до групи псевдонародних описів України типу «Путешествия в Малороссию» князя Шалікова. Проте вже М. Дашкевич вважав «Малороссийскую деревню» «визначним явищем малоросійської етнографії», оскільки остання входила до низки творів етнографічної української літератури, разом із листами М. Цертелєва і «Піснями» М. Максимовича. У 1824 році побачили світ «Тройцын день или русальная неделя» та «Іван Купала» О. Склабовського.

Представлений Масловичем твір, на рік старший від розвідки його земляка, зображує українське життя, супроводжується українськими піснями, хоч і написаний російською мовою. Проте українська національна стихія початку ХІХ століття на перших стадіях свого літературного втілення часто з'являлася не як національне письменство українською мовою, а як регіональна література мовою російською. І, на думку Єрофеїва, Масловича слід визнати одним з перших письменників-етнографів, попередником Кулжинського і Склабовського. Його твір, може, не був досконалим з художнього боку, проте виявився вдалішим за «Деревню» Кулжинського. Справжніми майстрами у відтворенні народної стихії на Слобожанщині згодом показали себе Г. Квітка-Основ'яненко та М. Гоголь. «Картини малоросійського життя» не стали визначним явищем в українській літературі, однак підготували ґрунт для того, щоб прості етнографічні малюнки ставали сюжетами художніх творів.

Ще одному твору письменника-слобожанця присвячена стаття І. Єрофеїва – «“Невський проспект” В. Масловича». Рукопис його також зберігався в архівах Музею Слобідської України. В одному з зошитів, поряд зі спогадами про харківське життя, було знайдено твір, присвячений петербурзьким літераторам. Сам Маслович був людиною життєрадісною, відкритою, обертаяся у колах літераторів і журналістів, постійно перебував на хвилі громадського життя, поспішав відгукуватися на події місцеві і столичні, усе занотовувати, ділився враженнями. Знайдений його твір є цікавим, з одного боку, як свідчення інтересу діяча української культури до представників культури російської, а з іншого – як цінний фактичний матеріал.

«Невський проспект» Маслович написав за схемою тогочасних оглядів, частково – на вірець «Невського проспекту» М. Гоголя. Це прогулянка, під час якої автор зустрічається з низкою знайомих йому осіб, дорогою висловлює свої думки з приводу побаченого, подає власні літературні враження. Крізь повагу до представників старої класичної школи часом проступає іронія, така характерна для слобожанського літератора. Згадується тут, приміром, і О. Шишков, якого не можна було тоді не згадати. Згадано Д. Хвостова, який всім дарував свої книжки, не оминаючи навіть шкільних бібліотек. Висміюючи таку нав'язливість, Маслович все ж віддає належне поетичним творам літератора, зараховує його до «другого ешелону» російських поетів, вважаючи, що, скажімо, Майков і Облесімов значно слабші за свого колегу. Зустрічає Маслович близького йому за діяльністю байкаря і журналіста О. Ізмайлова, журналіста М. Греча, якого характеризує як талановиту людину-митця. У 1808-1809 роках М. Греч разом з Ф. Шредером видавали журнал «Геній часу», у наступні два роки – «Журнал найновіших подорожей», а з 1816 року – «Європейський музей», що являв собою колаж іноземних видань. Але найбільшого успіху Греч досяг виданням з 1812 року журналу «Син Вітчизни». Маслович з іронією розповідає історію успіху цього видання, що з'явилося на хвилі патріотичного піднесення в країні, проте не применшує при цьому журналістського таланту видавця. Зустрів письменник і своїх земляків – М. Цертелєва, М. Гнедича та Ф. Глінку. З князем М. Цертелєвим автор підтримував дружні стосунки, вони разом вчилися і працювали у Харківському університеті. Прихильно відгукується Маслович про М. Гнедича, відзначаючи його гострий езопівський розум та обдарованість. Гнедичу належить один з найбільш вдалих перекладів творів Гомера російською мовою. Окрім того, перекладач мав неабиякі ораторські здібності.

Окрім оцінки творчості і літературних уподобань знайомих, В. Маслович обов'язково подає детальний, з умінням вловити яскраве й найпоказовіше, опис зовнішності зустрінутого літератора або журналіста. Зримо, виразно постає перед читачами описувана людина. Проте не тільки український автор цікавився культурними діячами північної столиці. У перші десятиліття XIX віку літературні інтереси росіян скеровувалися саме на Південь імперії, і Україна була об'єктом зображення багатьох художніх творів.

Осмысливши «Невський проспект» Масловича, дослідник подає широкий перелік творів «малоросійської» тематики, серед яких «Путешествие в полуденную Россию» (1800) і «Сироты в Малороссии или цветы Иван-да-Марья» (1814) В. Ізмайлова, «Досуги крымского судьи» (1803) П. Сумарокова, «Новое путешествие в Малороссию» (1803) П. Шалікова, «Малороссиянка» «Вечер в Малороссии» невідомого автора та інших.

Висновки та перспективи. Отже, можемо беззаперечно стверджувати, що розвідки І. Єрофеєва про В. Масловича мають цінність насамперед тому, що вчений звернув увагу на далеко не «хрестоматійну» постать, внесок якої у розвиток української культури, проте, заслуговує високого поцінування. Слід зазначити, що у своїх студіях про В. Масловича І. Єрофеєв часто наголошує на патріотичному характері діяльності письменника та журналіста, який стояв в обороні прав найупослідженішої верстви українського населення. Перспективною в подальшому бачиться робота з рукописними фондами наукових напрацювань Івана Єрофеєва, що може суттєво збагатити історію української літературно-критичної думки першої половини XX століття.

Бібліографічний список

- Алексєєнко, А., 2019. Сковородинівське розуміння реалізації людиною «турботи про себе» й сучасність. *Новий колегіум*, 2(96), с. 67–73.
- Єрофеєв, І., 1925. Перший журналіст на Слобожанщині (В. Г. Маслович). *Червоний шлях*, № 10, с. 107–117.
- Єрофеєв, І., 1926–1927. Літературно-етнографічний твір В. Г. Масловича. *Бюлетень МСУ*, Харків, № 2–3, с. 33–39.
- Єрофеєв, І., 1927. Харківські спогади В. Г. Масловича. *Записки історико-філологічного відділу*. Кн. XIII–XIV, с. 70–75.
- Махова, К., 2012. В. Г. Маслович: байкар, теоретик, літературний діяч. *Мова і культура*. 15(5), с. 309–316.
- Михайлин, І., 2003. Період становлення: від журналістики в Україні до української журналістики. В: *Історія української журналістики XIX століття*: підручник. 2-е вид., доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. Т. 1.

References

- Alekseienko, A., 2019. Skovorodynivske rozuminnia realizatsii liudynoiu «turboty pro sebe» y suchasnist. [Skovorodinov's understanding of the realization of «taking care of yourself» by man and modernity]. *Novyi kolehium*, 2(96), p. 67–73. (in Ukrainian).
- Yerofeiv, I., 1925. Pershyi zhurnalist na Slobozhanshchyni (V. H. Maslovych). [The first journalist in Slobozhanshchyna (V. H. Maslovych)]. *Chervonyi shliakh*. № 10. P. 107–117. (in Ukrainian).
- Yerofeiv, I., 1926–1927. Literaturno-etnografichnyi tvir V. H. Maslovycha. [Literary and ethnographic work by V. H. Maslovych]. *Biuletyn MSU*. Kharkiv., № 2-3. P. 33-39. (in Ukrainian).
- Yerofeiv, I., 1927. Kharkivski spohady V. H. Maslovycha. [Kharkiv memories of V. H. Maslovych.]. *Zapysky istoryko-filohichnoho viddilu*. Kn. III–IV. P. 70–75. (in Ukrainian).
- Makhova, K., 2012. V. H. Maslovych: baikar, teoretyk, literaturnyi diiach. [V. H. Maslovich: fable writer, theoretician, literary figure]. *Mova i kultura*, 15(5), p. 309–316. (in Ukrainian).
- Mykhailyn, I., 2003. Period stanovlennia: vid zhurnalistyky v Ukraini do ukrainskoi

zhurnalistyky. In: *Istoriia ukrainskoi zhurnalistyky XIX stolittia: pidruchnyk. [History of Ukrainian journalism of the 19th century: textbook]*. 2-е vyd., dop. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, vol. 1. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 29.11.2022.

I. Melnychuk

LITERARY AND JOURNALISTIC ACTIVITIES OF THE KHARKIV EDUCATIONAL CENTER AT THE BEGINNING OF THE 19TH CENTURY IN THE RESEARCH OF IVAN YEROFEIV

The article analyzes the literary and critical works of Ivan Yerofeiv, dedicated to the activities of Vasyl Maslovich, a Kharkiv writer, journalist, founder of the Kharkiv Demokrit journal. The manuscripts studied by Erofeiv contain valuable information that determines the role and place of V. Maslovych in the process of the formation of the Kharkiv educational center, Ukrainian literature and journalism. The researcher's attention is focused on the nature of the journal's publications, the subject matter and nature of the artistic and journalistic works published in "Kharkiv Demokrit".

I. Erofeiv singled out two currents in young Slobojan journalism which are scientific and ethnographic and satirical. Maslovich's journal also belonged to the latter. However, not only parodic and satirical works were published in Kharkiv Demokrit. The employees of the journal were mostly people with writing skills, whom Maslovich managed to drag to him from "Ukrainian Herald" and "Ukrainian Journal".

Therefore, "Demokrit" was not so much a journal as a book for reading, created by a group of young writers from Slobojan. Among them are Y.M. Nakhimov and G.F. Kvitka who entered the history of Ukrainian literature. Therefore, when evaluating the publication, according to Yerofeiv, one should look for the "imprint" of contemporary Ukrainian literature in general in his work. Literary and philanthropic centers were located in landowners' estates, such as V. Tarnavskiy's Kachanivka, D. Troshchynskiy's Kibintsi, and O. Palitsyn's Popivka. Popular in these circles was the romanticization of Ukraine's past and light, shallow pictures from its present. It was this style that the first Slobozhan journalist had to focus on.

I. Erofeiv's investigations about V. Maslovych are valuable primarily because the scientist drew attention to a far from "textbook" figure whose contribution to the development of Ukrainian culture deserves high appreciation. It is characteristic that in the studies about V. Maslovych I. Yerofeiv often emphasizes the true Ukrainian patriotism of the writer and journalist who stood in defence of the rights of the most disadvantaged strata of the Ukrainian population.

Keywords: *Kharkiv educational center, Vasyl Maslovich, Kharkiv Demokrit, Ivan Yerofeiv.*